

DŮVODOVÁ ZPRÁVA

Obecná část

Zhodnocení platného právního stavu

Současná právní úprava lichvy v našem právním řádu je úpravou, která tento problém ve svém důsledku řeší velmi formálně a prakticky ponechává stanovení toho, kdy jde již o lichvu a kdy nikoliv, volně k úvaze soudní judikatuře, která je v dané věci velmi roztržštěná, nejednotná. Tento krok se může jevit jako rozumný, ve skutečnosti však jde proti spotřebiteli, kterého chrání minimálně, ale spíše, paradoxně, chrání lichváře. Judikatura se doposud nedokázala vypořádat s nemravností nejen úroků a roční procentní sazby nákladů (RPSN), ale ani s problémem sankčních plateb.

V současné době je lichva upravena občanským zákoníkem (zákon č. 89/2012 Sb.) jeho ustanovením § 1796. Tato úprava však lichvu nedefinuje, pouze v obecné rovině stanoví kdy a za jakých okolností je smlouva neplatná. Přitom jsou užívány pojmy, které nejsou nejen občanským zákoníkem, ale právním řádem jako takovým, vůbec definovány. Tyto pojmy jsou judikaturou vykládány volně a rozdílně. Je tedy navozen stav, kdy lze jen velmi těžko prokázat, že se jedná o lichvu, která má za důsledek neplatnost smlouvy. Stejně tak lze jen velmi těžko prokázat samotnou neplatnost smlouvy.

Dalším právním předpisem, který se lichvou zabývá, je pak trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.), kterým je, z hlediska trestněprávního, jeho ustanovením § 218 vymezena skutková podstata trestného činu lichvy. Ta vychází z úpravy provedené občanským zákoníkem. Důsledek je pak ve své podstatě shodný, tedy těžké ba nemožné prokázání spáchání takového trestného činu.

V obou případech se jedná o pojmy rozumová slabost, nezkušenost, lehkomyšlnost, rozrušení, tíseň a hrubý nepoměr.

Na rozdíl od jiných evropských států není našim právním řádem nijak konkrétněji vymezeno, co je považováno za lichvu. Např. z hlediska poskytování úvěrů a jiných finančních půjček, ať již bankovních či nebankovních, nejsou stanoveny procentní omezení úroku nebo maximální procentní hranice RPSN. Jejich překročení je považováno bez dalšího za lichvu. V některých zemích jsou dokonce speciální samostatné zákony zabývající se problematikou lichvy, např. v Polsku je to tzv. protilichvářský zákon.

Lze tedy shrnout, že současný právní stav nelze považovat za uspokojivý, zejména pak ve vztahu ke spotřebiteli, který je stále v nerovném postavení s minimální ochranou, tak z hlediska řešení problému lichvy jako takového.

Odůvodnění navrhované právní úpravy

Navrhovaná úprava má za cíl problematiku lichvy upravit srozumitelněji s vymezením jasných pravidel. V oblasti poskytování spotřebitelských úvěrů a jiných finančních půjček je stanovena maximální procentní hranice roční procentní sazby nákladů. Její překročení je považováno za lichvu. V oblasti občanskoprávní se nově vymezuje, co je považováno za lichvářskou smlouvu. Dochází k vypuštění stávající definice neplatnosti smlouvy a současně jsou stanoveny povinnosti smluvním stranám, týkající se vzájemného vypořádání se v případě neplatnosti smlouvy. V oblasti trestněprávní došlo k úpravě skutkové podstaty trestného činu, která je reakcí na navrhovanou úpravu v oblasti finančních půjček a oblasti občanskoprávní.

Navrhovaná právní úprava zmírňuje současné nerovné postavení smluvních stran a přináší větší ochranu spotřebitele. Navrhovaná úprava výrazně usnadní i soudní rozhodování v předmětných sporech.

Dopady návrhu na státní rozpočet, na rozpočty krajů a obcí

Předkládaný návrh zákona nebude mít žádný dopad na státní rozpočet, ani rozpočty krajů a obcí.

Soulad s ústavním pořádkem a mezinárodními smlouvami podle čl. 10 Ústavy ČR

Předkládaný návrh zákona není v rozporu s ústavním pořádkem České republiky, ani neodporuje mezinárodním smlouvám, kterými je Česká republika vázána.

Soulad s právem Evropských společenství

Navrhovaná změna není v rozporu s právními akty Evropských společenství.

Další specifikace

Předkládaný návrh zákona nemá dopad na podnikatelské prostředí České republiky, sociální dopady a dopady na životní prostředí, ani ve vztahu k rovnosti mužů a žen. Pokud jde o sociální oblast, zde by mohl přinést pozitivní dopady, zejména pak pokud jde o zadluženost obyvatel.

Zvláštní část

K čl. I a II

V současné době je u spotřebitelských vztahů zásadním problémem, že spotřebitel je ve fakticky slabším smluvním postavení. Právní řád neobsahuje ustanovení, jež by spotřebitele chránila, spíše ponechává velký prostor pro smluvní volnost stran. Pokud jde o oblast spotřebitelského úvěru, současná právní úprava neposkytuje jasná vodítka a spotřebitele tak chrání minimálně.

Stávající právní úprava se doplňuje tak, aby bylo zřejmé, kdy se poskytovaný úvěr považuje za lichvu. Tato úprava spočívá ve stanovení maximální procentní hranice roční procentní sazby nákladů (RPSN), přičemž její překročení je považováno jednoznačně za lichvu. Jde tedy o krok, kterým dochází ke zvýšení ochrany spotřebitele.

Nová právní úprava se pak bude vztahovat na spotřebitelské úvěry a jiné finanční půjčky uzavírané po účinnosti nové právní úpravy.

K čl. III

Upravuje se nově trestněprávní úprava lichvy, respektive její skutková podstata, tím, že se doplňuje o peněžité plnění, jehož výše je procentuálně omezena maximální hranicí stanovenou zákonem o spotřebitelském úvěru. Současně je ze skutkové podstaty vypuštěno jednání pachatele, kterým zneužije něčí rozumové slabosti, tísně, nezkušenosti, lehkomyšlnosti nebo něčího rozrušení k tomu, aby získal plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru. Dochází tak k odstranění vágních pojmů, které nejsou právním řádem blíže definovány a jsou dány volně k výkladu soudní judikatuře, která se však s tímto nedokázala vyrovnat, a to na úkor spotřebitele.

K čl. IV

Navrhovanou úpravou se stávající úprava lichvy v občanském zákoníku mění, především přesnějším a srozumitelnějším definováním lichvy, a současně se příkladmo stanoví povinnosti smluvních stran z titulu neplatnosti takové smlouvy. Pojem „hrubý nepoměr“ je nahrazen pojmem „patrný nepoměr“, což by mělo v oblasti občanskoprávní

soudní judikatuře usnadnit jasné vymezení, co je již lichvou. Napomůže tomu i skutečnost, že za lichvářskou smlouvu je považována smlouva, která se příčí zákonnému zákazu. Tento je jasně vymezen tímto návrhem v zákoně o spotřebitelském úvěru zavedením maximální procentní hranice roční procentní sazby nákladů.

K čl. V

Navrhovaná účinnost dává dostatečný časový prostor jak pro legislativní proces, tak k seznámení se s novou právní úpravou.

V Praze dne 22.1.2019

Předkladatelé:

Stanislav Grospič, v.r.

Vojtěch Filip, v.r.

Jiří Dolejš, v.r.

Hana Aulická Jírovcová, v.r.